

Het Groninger Orgelbezit

van

A dorp tot Zijldijk

een project van de
Stichting Groningen Orgelland

Adorp, voormalige Hervormde kerk.

De kerk van Adorp dateert oorspronkelijk uit de 13e eeuw. Het interieur en meubilair zijn uit de tweede helft van de 17e eeuw, mogelijk uit 1667, het jaartal dat in de cartouche van het portaal vermeld staat.

Het orgel staat op een gaanderij aan de westkant. Het instrument werd in 1899 vervaardigd door orgelbouwer/herbergier M.Eertman als diens eerste werk. Bij de bouw maakte hij gebruik van een groot deel van het 17e en 18e eeuwse pijpwerk uit het voormalige in 1815 geplaatste orgel en van vroeg 19e-eeuws snijwerk afkomstig van een ander instrument. Al in 1911 vond er een grote reparatie plaats. In 1915 werd één van de oude stemmen, een Roerfluit 4vt, vervangen door een houten overblazende Fluit Travers 4vt van fabriekspijpwerk. Beide werkzaamheden werden door Eertman verricht.

In 1934 heeft H. Vegter het instrument schoongemaakt en hersteld. Verder onderhoud heeft slechts sporadisch plaatsgevonden door de plaatselijke organisten.

Toen men in 1988 startte met de restauratie van het kerkinterieur is het pijpwerk uitgenomen en bij een orgelmaker opgeslagen. Slechts de frontpijpen zijn in 1990 herplaatst. Eind 1994 zal met de restauratie van dit instrument begonnen worden.

De vurenhouten kast is in imitatie-eiken geschilderd.

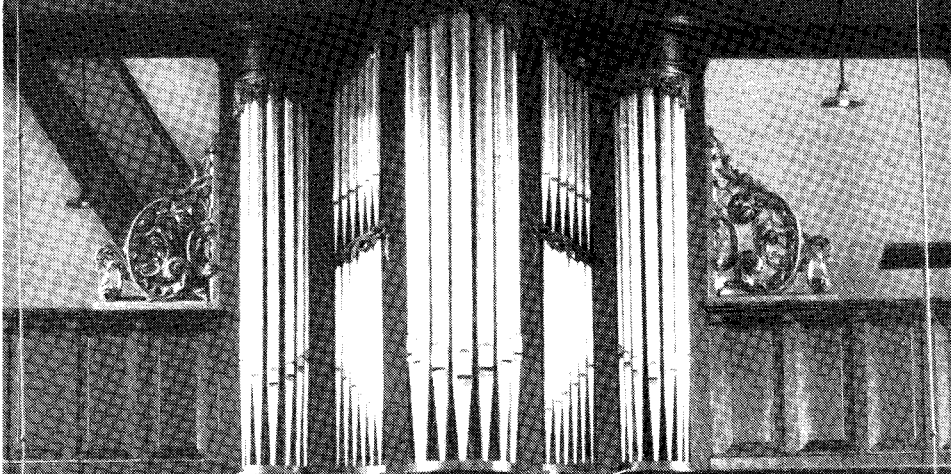
Dispositie bij demontage (in ladevolgorde):

Manuaal (C-f'') :		Pedaal (C-d') :	
Prestant	8vt	aangehangen	
Bourdon	16vt		
Holpijp	8vt	Nevenregister:	
Salicionaal	8vt disc.	een vastgezette loze registerknop	
Prestant	4vt		
Octaaf	4vt		
Octaaf	2vt		
Fluit Travers	4vt		

Windvoorziening: een grote magazijnbalg, gevoed door twee schepbalgen. De handpompinstallatie door middel van een hefboom is nog intact. De windmachine is onjuist aangesloten op het kanaal tussen de balg en de lade.

Bijzonderheden: het naast elkaar disponeren van Prestantregisters van dezelfde voethoogte komt bij Eertman meer voor. De klaviatuur bevindt zich aan de rechterzijde.

J.B., augustus 1992

Klein Wetsinge, Hervormde kerk.

In het begin van de 19e eeuw bleken de middeleeuwse kerken van zowel Sauwerd als van (Groot-) Wetsinge bouwvallig. Men besloot daarom tot sloop over te gaan en tussen beide plaatsen, in Klein Wetsinge, een nieuwe kerk te stichten. Het gebouw werd in 1840 in gebruik genomen.

In 1914 leverde J.Doorbos een geheel nieuw instrument, ter vervanging van een zeer waardevol kabinetorgel, dat toen naar het plaatselijke café verhuisde. Het werd -evenals zijn voorganger- geplaatst op een gaanderij tegen de torenwand. Van de beslissing tot nieuwbouw hebben de Wetsingers ongetwijfeld spijt gekregen. Het nieuwe instrument was geheel opgetrokken uit componenten van Duits fabrikaat en heeft van begin af aan problemen opgeleverd. In 1939 vond een verbouwing door H.Vegter plaats. Hij verving bij de mechanische sleep-lade de pneumatische tractuur door mechanische, hetgeen voor die tijd toch wel bijzonder genoemd mag worden. De vaste combinatietoetsen vervielen hierdoor. Ook bracht hij een Tremulant aan. Sinds een renovatie van het kerkinterieur in de zestiger jaren is het orgel gebroken wit geschilderd met verguld lofwerk. In 1970 besloot men het instrument niet meer te herstellen ten gunste van een elektronisch orgel. Helaas bleek bij plaatsing daarvan de ruimte op de gaanderij te klein. Om daar verandering in te brengen werd de speeltafel van het Doorbosorgel losgeschroefd, alle abstracten doorgebroken en de registertrekkers afgezaagd. De speeltafel werd opgeslagen in de torenruimte terwijl andere onderdelen overal in het gebouw terecht kwamen. In 1984/5 hebben J.Brouwer en B.Kwerreveld getracht het orgel in eigen beheer weer bespeelbaar te maken. Hiertoe werd eerst de windvoorziening hersteld en de windmachine correct aangesloten. De lade bleek echter in een te slechte staat te zijn om de werkzaamheden verder voort te zetten.

Dispositie (in ladevolgorde):

Manuaal	(C-f ^m):	Pedaal (C-f):
Prestant	8 vt	aangehangen
Bourdon	16 vt	
Gamba	8 vt	
Holpijp	8 vt	Nevenregister:
Octaaf	4 vt	Tremulant
Fluit	4 vt	
Octaaf	2 vt	

Windvoorziening: een magazijnbalg met twee schepbalgen ligt onderin het orgel. De hefboom is gedemon-teerd aanwezig.

Bijzonderheden: de Bourdon sprak uitsluitend in het groot-oktaaf.

De speeltafel bevond zich oorspronkelijk aan de linker zijkant.

Het instrument is vanzelfsprekend onbespeelbaar.

J.B., augustus 1992

Sauwerd, Gereformeerde kerk.

Het kerkgebouw dateert uit 1898 en is de eerst ontworpen kerk van het architectenbureau Kuiler en Drewes. Het gebouw is later met nevenruimten vergroot.

Over de herkomst van het orgel is niet veel bekend. Het zou afkomstig zijn uit een kapel in de buurt van Nijmegen of uit Noord-Brabant. Begin deze eeuw is het in Sauwerd geplaatst. Het was een 19e-eeuws orgel met één klavier en aangehangen Pedaal. In 1956 is het van de gaanderij tegenover de preekstoel verplaatst naar een nis boven de preekstoel. Het front is hierbij vervangen door een rij loze zinken pijpen. In 1970 is het orgel door M.Ruiter verbouwd en uitgebreid met een als dwarswerk uitgevoerd Nevenwerk en met een vrij Pedaal. Het bestaande pijpwerk is toen over twee klavieren verdeeld. In 1992 heeft de Fa.M.Ruiter de Hoofdwerkklade gerestaureerd, de windvoorziening van het Nevenwerk verbeterd en een herintonatie uitgevoerd.

Dispositie:

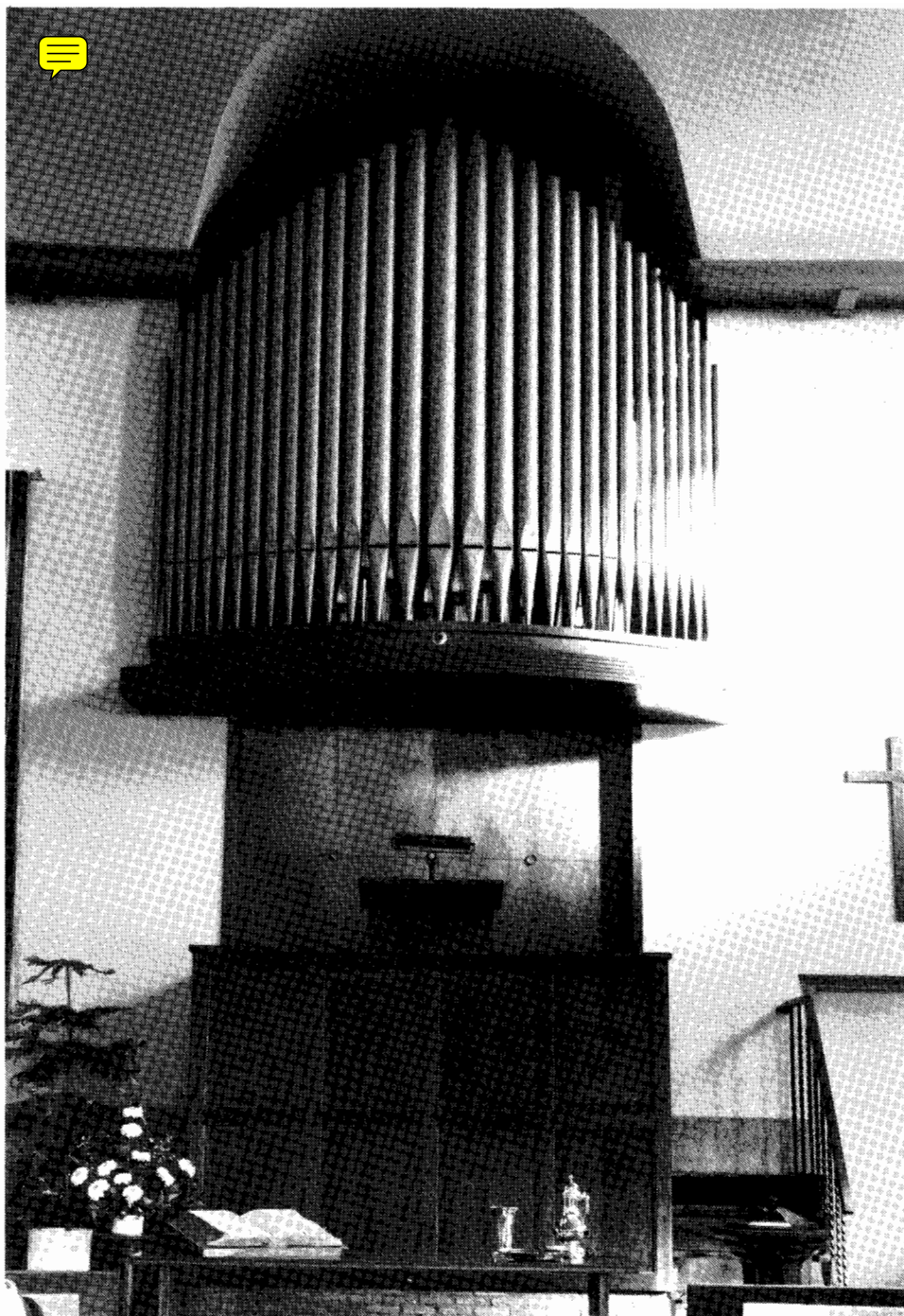
Hoofdwerk (C-g ^{'''}):		Nevenwerk (C-g ^{'''}):	
Prestant	8 vt	Holpijp	8 vt
Nasard	2 2/3 vt	Octaaf	4 vt
Roerfluit	8 vt	Sesquialter disc	2 st
Octaaf	4 vt	Octaaf	2 vt
Fluit	4 vt	Fluit	4 vt
Octaaf	2 vt	Nasard	1 1/3 vt
Mixtuur	2-3-4 st.	Dulciaan	8 vt
Bourdon	16 vt		

Pedaal (C-d [']):		Nevenregisters:	
Bourdon	16 vt	Tremulant Nevenwerk	
Bourdon	8 vt	Koppel II-I	
		Koppel II-P	
		Koppel I-P	

Windvoorziening: een magazijnbalg met twee schepbalgen (waarvan één buiten gebruik gesteld).

Bijzonderheden: het Pedaalpijpwerk staat op een drietal unitladen. De manuaal Bourdon 16 vt is een transmissie van die van het Pedaal. De klaviatuur bevindt zich achter het front aan de rechterzijde.

J.B., augustus 1992

Antique Chamber organ (1783)

The organ was built by Ibe Peters Iben of Emden, Germany for the Castle Onstaborgh in Sauwerd, the Netherlands. Early in the nineteenth century the castle was dismantled and the organ sold to the village inn at Sauwerd. Sometime around 1930 it came into the possession of the organ firm Mulder in Uithuizen and then was sold to a Dr. Bolders, an archeologist at the University of Groningen. About 1960 it landed in an antique shop in Groningen. At that time it was repaired and an electric blower was installed by Johannes Brink of the Mense Ruiter organ company. In its last years in Holland it was place don loan to the Dutch Reformed Church in Appingendam. It was purchased by the University of California in June of 1965.

Iben made small organs of which only a few remain extant. He was an excellent woodworker and he made the cabinet, the windchest and the pipes in the facade. the front sides of the pipes were carved round to resemble metal ones, but the backs are square. Except for a few that have been replaced in recent times, the interior pipes re about a century older than the date on the case, a fact that is responsible for a sound of exceptional historic interest. It was customary for Iben to buy used metal pipes for his organs from a builder named Lohman who had a shop near his.

The organ was restored by Greg Harrold in 1984. Pipes were repaired, revoiced, and tuned. The original bellows were releathered and the pedal for working them restored. The leaking chests and the keyboard were repaired. The deteriorating paint was stripped and the case enameled in an historically traditional manner. The nineteenth century paintings on the doors were cleaned and restored by David Kolch at the Los Angeles County Museum. The molding sof both the inner and outer case have been laid with new gold leaf. The compass of the keyboard is 51 notes (C-d^{'''}). All the ranks of pipe except for the quintadena are divided on two chests, pitches C to b on the lower part of the keyboard to c' to d^{'''} on the upper. The quintadena is a half-stop and its pipes are only on the upper chest. Tuning: Kirnberger III. Pitch: About one-half step above a¹=440.

Gedact 8 ft.

Principaal 4 ft.

Fluit 4 ft.

Quinta 3 ft.

Octaav 2 ft.

Octaav 1 ft.

Quintadena 8 ft. (discant only)

Tremulant